

Kocaeli **ilahiyat** Dergisi

ISSN: 2564-677X

Kocaeli Theology Journal

**TÜRK AKADEMİSİ AÇISINDAN ARAP EDEBİYATI ALANINDA
KEŞFEDİLMİYİ BEKLEYEN BAKİR BİR ADA:
MODERN ARAP ROMANI (I)**

Adnan ARSLAN

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye

Associated Professor, Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, Division of Basic Islamic Sciences Department of Arabic Language and Rhetoric

adnan.arslan@bilecik.edu.tr

orcid.org/0000-0002-3989-6612

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 3 Eylül 2019/ 3 September 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 4 Aralık 2019 / 4 December 2019

Yayın Tarihi / Published: 25 Aralık 2019/ 25 December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 2 Sayfa / Pages: **107-124**

Öz

Herhangi bir akademik araştırma sahasında özellikle lisansüstü öğretime henüz yeni adım atan genç akademisyen adayları için en tedirgin edici süreç, çoğunlukla araştırılmaya değer bir “konu” bulma aşamasıdır. Danışman hocalar, kimi zaman yoğunluktan kimi zaman da başka sebeplerden dolayı öğrencilerine “detaylandırılacak bir konu” hususunda yardımcı olmakta zorlanabilmektedir. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yıllarına mal olacak uzun soluklu akademik çalışmaların bu en kritik aşaması olan “konu bulma” serencamında mütevazı bir yardım sunabilme fikri bu makalenin yazılış amacıdır. Makale, modern Arap romanı araştırmaları alanında yaklaşık on yıllık bir tecrübenin arkadan gelen genç kuşaklara aktarımına daırdır. Girişte araştırma sahasına ilişkin genel bir bilgi verilecek ve sonrasında ise Arap edebiyatı alanında akademik çalışmalar yapmayı düşünen genç araştırmacılar Arap romanı alanında araştırılmaya değer muhtemel konu ve yazarlar hakkında tavsiyelerde bulunacaktır. Makalenin tarama alanı bir bütün halinde geniş bir coğrafyaya şamil olduğundan dolayı eserlerin biçim ve içeriğine değinilmeyecektir. İncelenmesi tavsiye edilen eser ve yazarlara dair Arap dünyasında yapılmış çalışmalara dipnotlarda yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap romanı, lisansüstü araştırma, tez konusu, konu bulma, edebiyat

A Copper Island Expecting Discovery In The Field of Arabic Literature In Terms of Turkish Academy: Modern Arab Novel

Abstract

The most unsettling process for any young academic candidate in any academic research field, especially those who have just taken a new step in graduate education, is often the stage of finding a “topic worth investigating. Counselors may find it difficult to assist their students in “something that can be filled in”, sometimes because of their intensity and sometimes for other reasons. The idea of offering detailed help in this most critical phase of long-term academic studies, which will cost years for master and doctorate students, is the purpose of writing this article. The article deals with the transfer of nearly ten years of experience in modern Arab novel research to the younger generations. In the introduction, a general information about the research field will be given and then the young researchers who are planning to do academic studies in the field of Arabic literature will be advised about the possible topics and writers in the field of Arab novel. Since the scanning area of the article as a whole covers a wide geography, the form and content of the works will not be mentioned. In the footnotes of the works and writers of the Arab world that are recommended to be examined will be included.

Keywords: Modern Arap novel, postgraduate, thesis subject, finding a topic, literature.

GİRİŞ

Bir işe başlamak bitirmenin yarısıdır demiş atalarımız. Bu söz sanırım tam da yüksek lisans ve doktora tez konusu bulmuş ve okumalarına koyulmuş akademisyen adaylarında makes bulmaktadır. Zira bir yıldan beş yıla kala sürebilen uzun soluklu tez yazım süreçlerinde en sancılı dönem, çoğu araştırmacılar açısından uygun bir konu bulma arayışında geçen süredir. Bu süre zarfında yaşanan sıkıntılar genel olarak benzer karakterlidir. Ya danışman hocanın önerdiği konu öğrencinin ilgisine hitap etmemektedir ya da öğrencinin Arşimet edasıyla “buldum” dediği tez başlığı, yeterlilikte gösterdiği performansından daha fazla kapasite gerektirmektedir. Yahut düne kadar öne geçmek için birbiri ile yarışan onlarca parlak konu bugün iş başa düşünce gizlenip kayboluvermiştir. Sanırım en üzücü olanı da araştırmacının uzun arayışlardan sonra bulduğu ve de içine sinen terütaze bir konuyu yıllar önce bir başkasının hakkıyla eda etmiş olmasıdır.

Makale konumuza gelirse, çoğunlukla İlahiyat ve İslami İlimler fakülteleri ve Arap dili ve edebiyatı, Arapça öğretmenliği ve Arapça mütercim tercümanlık bölümleri mezunlarının araştırma sahası olan modern Arap romanı, diğer edebi türlere göre incelenme bakımından daha az yoğundur. Söz konusu Arap dili ve belagati araştırmaları olduğunda, sahadaki araştırmacıların büyük çoğunluğu ilahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerdir. Dolayısıyla misyonu, *İslami ilimler*’i öncelikli olarak ana kaynağı Arapça metinlerden tahsil etme olan bu kitle açısından, modern Arap romanı araştırmaları, tabii olarak ağırlıklı bir ilgiye mazhar olmamıştır. *Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri* başlıklı makale dizisine bakıldığında ülkemizde ilgili alanda yapılmış akademik çalışmaların kahir ekseriyetinin modern dönem öncesi eser, yazar ve konularına odaklandığı görülmektedir.

Burada değinmeye çalıştığımız husus modern Arap romanı araştırmacıları açısından bir avantajdır. Son yıllarda “Arapların divanı” haline gelecek seviyede ilgi odağı olduğunu gördüğümüz Arap romanı kendi içinde, başlangıç ve olgunlaşma merhalelerini aşmıştır. Başlarda batı romanını taklit etmekten öte geçemeyen Arap romanı özellikle Abdurrahman Münif, Necip Mahfuz,

Gade es-Semmân, Tayyib Salih gibi isimlerle birlikte özgünlüğüne kavuşmuş ve son yıllarda da nitelik ve çeşitlilik bakımından birbirleriyle yarışır hale gelmiştir. Grafikselsel olarak düşündüğümüzde Arap dünyasında yıllar içerisinde roman yazım oranında büyük bir sıçrama söz konusudur. Buna paralel olarak Arap akademisinde roman konulu araştırmalar da epeyce hızlanmıştır. Roman türünü biçim ve içerik bakımından inceleyen yüzlerce tez ve makale kaleme alınmıştır. Ancak yurdumuzda, inceleme sahası Arap dili ve edebiyatı olan ilgili bilim dallarında roman türüne aynı paralelde yoğunlaşma olduğunu söylemek imkânsızdır. Her ne kadar son yıllarda Arap romanı araştırmalarına dikkat çeken bir trend söz konusu olsa da bu eğilimin Arap romanı hareketliliğini takip edebilecek seviyede güçlü olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Burada Arap akademi dünyasında yakından takip edilen buna karşılık ülkemizde pek de tanınmayan roman yazarlarına yer verilecektir. Seri halinde düşündüğümüz bu çalışmanın ilk halkasında Suudi Arabistan ve Mısır uyruklu dokuz roman yazarına değinilecektir. Bu yazarlar ve eserler ile ilgili ne tür çalışmalar yapılabileceğine dair tavsiyelerde bulunulacaktır.

1. BAHÂ TÂHİR (بها طاهر)

Modern Mısır edebiyatında altmışlar kuşağı olarak bilinen ve çoğunluğunu da sosyalist eğilimli roman yazarlarının oluşturduğu grubun önemli isimlerinden olan Bahâ Tâhir, (d. 1935) Cemal Abdünnâsır'ın öncülüğünde gerçekleştirilen 1952 devrimi sonrası birçok Arap aydını gibi sosyalizmin bir proje olarak Mısır halkına refah getireceğini düşünmüştür. Ancak ilerleyen yıllarda Mısır'ın yakasını bırakmayan sosyal buhranlar, durdurulamayan geri kalmışlık ve özellikle de 1967 hezimetinde hayal kırıklığına neden olmuştur. Kaleme almış olduğu romanlar ve öykü koleksiyonları bunalım içinde bocalayıp duran Mısır insanının iç dünyasını yansıtmaya adanmıştır denilebilir.

Bahâ Tâhir'in hikâyeciliği ve romancılığı doktora düzeyinde Lânâ Muhammed Hayr Mâmkiğ tarafından 2002 yılında Ürdün Üniversitesinde araştırılmıştır. Teze açık erişimle ulaşmak mümkündür.¹ Tezde Tâhir'in 1972,

1 Teze ulaşmak için bk. Erişim: 31 Ağustos 2019, <http://mohamedrabee.net/library/pdf/d462a390-dc3a-4d23-8b20-4f6bea6fe922.pdf>

1984, 1975 tarihlerinde yayımlanmış üç öykü koleksiyonu ile 1983, 1985, 1991 ve 1995 tarihlerinde neşredilmiş dört romanı biçim ve içerik bakımından incelenmiştir. Tâhir'in romancılığını güçlü bir şekilde hissettirdiği önemli bir romanı olan "Hâletî Safiyye ve'd-Deyr" ise yapı bakımından 2015 yılında Şerif Hidayetullah İslam Üniversitesi'nde bitirme tezi seviyesinde incelenmiştir.² 2017 yılında hazırlanmış diğer bir tezde ise yine aynı romana psikolojik açıdan bakılmış ve karakterlerin iç ve dış çatışmaları incelenmiştir.³ Türkiye'de ise Bahâ Tâhir'in "Dün Gece Rüyamda Seni Gördüm" adlı öyküsü, Zafer Ceylan tarafından dil, üslup ve içerik açısından -makale- düzeyinde incelenmiştir.⁴ Diğer bir yüksek lisans tezinde de Bahâ Tâhir'in romanları "mekân" unsuru açısından ele alınmıştır.⁵

Anlaşılan daha detaylı bir araştırma sonucunda yazarın romancılığı ve hikâyeciliği hakkında daha fazla akademik çalışmaya ulaşmak mümkündür. Bunun yanı sıra akademik olmayan dergiler ve internet sitelerindeki gazete köşelerinde yazarın biyografisi ve edebiyatçılığı hakkında pek çok aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır. Sosyalist eğilimli yazarın eserlerinin kurgusunda tasavvufi unsurlara sıklıkla başvurduğu bilinmektedir. Tâhir'in eserlerinin ülkemizde son yıllarda revaç bulan *roman-tasavvuf ilişkisi* bağlamında araştırmaya tabi tutulmasının yerinde olacağı düşünülebilir.⁶ Diğer taraftan yazarın roman ve öyküleri Türk romanında ezilmiş ve sefil karakterleri ile meşhur Fakir Bay-

2 Rizkâ Ureynî Kemâlâ, *Rivâye Hâletî Safiyye ve'd-deyr li' Bahâ Tâhir (Dirâse bunyeviyye)*, (Cakarta: Câmîatu Hidayetullah el-İslâmiyye, 2015) Teze, arama motorlarında künye bilgileri girilerek ulaşmak mümkündür.

3 Esmâ el-Husnâ, *es-Sirâu'n-nefsî fi Rivâye "Hâletî Safiyye ve'd-deyr li' Bahâ Tâhir (Dirâse Seykûlûciyye)*, (Dâru'-Selâm: Câmîatu er-Rânîr ell-İslâmiyye, 2018). Teze, arama motorlarında künye bilgileri girilerek ulaşmak mümkündür.

4 Makaleye ulaşmak için bk. Zafer Ceylan, "Baha Tahir'in "Dün Gece Rüyamda Seni Gördüm" Adlı Öyküsü Üzerine", *Nüşba Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 47 (2018): 65-82.

5 Şeymâ Muhammed Ali Muhammed Ridvân, *el-Mekânû'r-rivâî fi ibdâi Bahâ Tâhir*, (Külliyetu'l-Elsün, 2014).

6 Tasavvufi romanın özellikleri hakkında ayrıntı için bk. Ethem Demir, "Arap Tasavvufi Romanlarının Yapısı ve Kurgusu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2019): 251-262.

kurt⁷ ve Orhan Kemal⁸ gibi *toplumcu gerçekçi roman yazarlarının*⁹ eserleri ile karşılaştırılması da mümkündür.

2. CEMÂL EL-GİYTÂNÎ (جمال غيطاني)

1945 Mısır/Cüheyne doğumlu el-Gıytânî, gençlik yıllarından itibaren benimsemiş olduğu Marksist ideolojiyi tüm hayatı boyunca savunmuş bir roman yazarıdır.¹⁰ Ancak onun Marksizm anlayışı edebiyatçılığına “din karşıtlığı” olarak yansımamıştır. Bilakis o, Arapların edebi gücünü kendi klasiklerinden ve kültürel miraslarından almaları gerektiğine inanmıştır. Hatta sadece bu hususu ele alan eserler ortaya koymuştur.¹¹ el-Gıytânî, “Nihâyetu’s-Sukeyr” başlıklı ilk öyküsünü 1959 yılında kaleme almasından vefat ettiği 2015 tarihine kadarki 56 yıllık öykü ve roman yazarlığı hayatında pek çok eser geride bırakmıştır. Kurguya dayalı eserlerinde tasavvufi tecrübeyi yansıtmaya özellikle önem veren el-Gıytânî, bu özelliğini Arap dünyasında büyük bir yankı uyandıran üç ciltlik “et-Tecelliyât” romanında göstermiştir.¹² Arap milliyetçiliğini sözde değil eserleriyle özde gösteren müellif hakkında ülkemizde henüz

- 7 Fakir Bayburt hakkında kapsamlı bir çalışma için bk. Mehmet Fetih Yanardağ, *Fakir Baykurt’un Hikâye Ve Romanlarının Tema Ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 2005).
- 8 Orhan Kemal hakkında ayrıntı için bk. Rahşan Yıldız Eyigün, *Orhan Kemal’in Hayatı, Eserleri Ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*, (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2006).
- 9 Toplumcu gerçekçi edebiyat kuramı hakkında ayrıntı için bk. Peter V. Zima, *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*, I. B., (Ankara: Hece Yayınları, Eylül 2004), 136; Mehmet Önal, *Edebiyat Sanatı*, (Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2012), 357; Soner Akpınar, “Toplum Sanat ve İdeoloji Üçgeninde Toplumcu Gerçekçiliğin Edebiyat ve Siyaset İlişkinine Yaklaşımı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 30, s.12; Metin Çolak, “George Lukacs’ı Yeniden Düşünmek”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 2011 güz, sayı:12, s.109.
- 10 Erişim: 31 Ağustos 2019, <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2015/10/18/-جمال-الغيطاني>
- 11 Bu eserlerden biri hakkında ayrıntı için bk. Adnan Arslan, “Cemal Gaytânî’ye Göre Batı Hayranlığının Arap Aydınını Kendi Kültürel Mirasına Karşı “Miyop” Edışı: “Münteha’t-Talep ilâ Turâsi’l-Arab, 1998” *Kalemname* 4/7 (2019): 141-144.
- 12 Ethem Demir, Gîtânî’nin başta et-Tecelliyât olmak üzere- tasavvufi içerikli romanlarındaki başarısı ile Arap romanında “yeni bir dönem” başlattığını ifade etmiştir. Ethem Demir, “Modern Arap Edebiyatında Tasavvufi Roman”, *Tasavvur* 5/1 (Haziran 2019), 45.

akademik düzeyde bir çalışma gerçekleşmemiştir.¹³ Bu itibarla müellifin öykü ve romanlarının *tasavvufî unsurları ele alış keyfiyeti* bakımından incelenmesi yerinde olacaktır. Bu tür bir çalışmanın Türk romanında son yıllarda ilgi gören sufi eğilime katkısının olabileceği kanaatimizdir.¹⁴

3. ABDO HÂL (عبدہ خال)

Ortadoğu ülkeleri içerisinde Türk insanını en çok ilgilendiren ülkelerin başında sanırım Suudi Arabistan gelmektedir. Sahip olduğu devasa miktarda petrol rezervleri, Mekke ve Medine gibi tüm Müslümanlar açısından önem arz eden toprakları haiz oluşu ve jeopolitik açıdan kritik bir bölgenin kontrolünü elinde bulundurmak gibi hususiyetlerle Suudi Arabistan pek çok açıdan akademik çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Bu konular içerisinde en az ele alınan tarafı ülkenin “sosyal dokusu”dur. Zira bilindiği üzere Suudi toplumu kapalı bir toplumdur.¹⁵ Ancak son yıllarda Suudi toplumunun aile yapısında kapalı kapılar arasında neler olup bittiğine dair Nisâu'l-Munker (2008), Garâmiyyâtü Şâri'i-l-A'sa (2010) ve Uyûn Ale's-Semâ gibi pek çok roman yazılmıştır. Bu romanlarda Suudi insanının kendi içinde yaşamış olduğu bunalımlar, yozlaşmalar ve dışa vurulmayan gizli şiddetler yansıtılmaktadır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra patlak veren bu türden romanların en başarılı

13 Giytânî'nin roman türü çalışmalarındaki “turâs” vurgusu hakkında Yermük Üniversitesi'nde bir lisansüstü çalışması yapılmıştır. Ancak eserin pdf dosyasına ulaşılamadığı gibi tam künye bilgilerine ulaşılabilecek bağlantı da sağlanamamıştır. Fakat Arap dünyasında ilgiyle takip edilen müellifin tüm eserlerine internet ortamında ulaşmak mümkündür.

14 Türk edebiyatında tasavvufî unsurların roman türü eserler üzerindeki etkisi ve izleri hakkında bir çalışma için bk. Turan Güler, *Türk Romanında Tasavvuf*, (1980-2000), (Doktora Tezi: Atatürk Üniversitesi, 2013); Cumhuriyet Taş, *Çağdaş Türk Romanında Din ve Tasavvuf* (1980 Sonrası), (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2009); Sema Noyan, “1980 Sonrası Popüler Romanlar Ve Tasavvuf”, *APJIR* 1/2 (2017): 09-18.

15 Suudi Arabistan'ın sosyal yapısı üzerine yapılan birçok akademik çalışma ülkenin “kapalı” yapısına vurgu yapmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı için bk. Caroline Montagu, “Civil Society in Saudi Arabia: The Power and Challenges of Association”, *Middle East and North Africa Programme Chatham House*, (March 2015); Safaa Fouad Rajkhan, *Women in Saudi Arabia Status, Rights and Limitations*, (Yüksek Lisans Tezi, University of Washington Bothell, 2014). “It is notable that Saudi Arabia is a socially closed country.” Yousef Alsharkh, *The Social Media Effect on the Families of the Saudi Society from the Perspective of the Youth*, (Yüksek Lisans Tezi, Arizona State University, 2012), 5.

örneklerini veren yazarlardan birisi de Suudi yazar Abdo Hâl'dir.¹⁶ Liberal bir çizgiye sahip olan Hâl kaleme aldığı öykü ve romanlarında Suudi toplumunun adeta otopsisini yapmaya çalışmaktadır. Yazarın hemen tüm eserlerine açık erişimle ulaşmak mümkündür. Yazar hakkında ülkemizde yapılmış sınırlı sayıda akademik çalışmalara bakıldığında¹⁷, Abdo Hâl'in eserlerinin *sosyal eleştiri* bağlamında incelenmeyi hak ettiği dikkat çekmektedir.

4. SUN'ULLAH İBRAHİM (صنع الله إبراهيم)

20. yüzyıl edebiyatının genel anlamda solcu olduğu söylenir. Bunun en azından geçen yüzyıl Mısır romanı açısından geçerli bir söylem olduğunu belirtmek gerekir. Arap dünyasında roman türü açısından başarılı kabul edilen yazarlara bakıldığında çoğunlukla “solcu” isimlerin öne çıktığı görülmektedir ki Sun'ullah İbrahim de bunlardan birisidir. 1937 Kahire doğumlu İbrahim, anlaşılan marjinal sol görüşlerinden dolayı 1959 yılında Cemal Abdünnâsır döneminde beş yıl tutuklu kalmıştır. Tutukluluk süreci onun edebi hayatının gelişmesinde ilk fitil kabul edilebilir. Zira daha sonra kaleme alacağı romanlarında “insan hakları, sosyal adalet, eşitlik vb.” konuları işlemiştir. Sağlam bir olay örgüsüne sahip eserlerinde siyaset ve edebiyat her zaman iç içedir. İdeolojisinden asla taviz vermeden nitelikli bir edebiyat sergilemekte başarılı kabul edilen Sun'ullah İbrâhim'in romanları değişik platformlarda ödülle layık görülmüştür.¹⁸ 1966 yılında ilk romanı olan *Tilke'r-râiha (O koku)* sonra sırayla 1967'de *İnsânû's-seddi'l-âlî (Yüksek Baraj İnsanı)*, 1974'de *Necmetu Ağustus (Ağustos Yıldızı)*, 1981'de *el-Lecne (Komisyon)*, 1982'de *Yevme âdeti'l-memleketu'l-kadîme (Eski Memleketin Geri Döndüğü Gün)* ve *el-Yerkât fi dâira müstemirra (Kısır Döngü İçinde Kurtçuklar)*, *indema celeseti'l-ankebût tentezır (Örümcek Oturup Beklediği Zaman)*, *ed-dulfin ye'ti indel-gurûb (Yunus Balığı Güneş Batarken Gelir)*, 1983'te *el-hayâtu ve'l-mevt fi bahrin mülevven (Renkli Bir Denizde Hayat ve Ölüm)*, 1984'te *Beyrût Beyrût* romanlarını kaleme almıştır. 2000 ila 2008 yılları arasında da beş roman telif eden İbrâhim,

16 Yazarın hayatı ve eserleri hakkında ayrıntı için bk. Erişim: 31 Ağustos 2019, <http://www.kataranovels.com/novelist/عبدہ-خال/>

17 Adnan Arslan, *Çağdaş Suudi Romanında Arap Toplum Eleştirisi*, (Bursa: Emin Yayınları, 2018).

18 Yazar hakkında ayrıntı için bk., <https://www.arageek.com/bio/sonallah-ibrahim>

görüldüğü üzere velut bir roman yazarıdır. İbrahim'in ilk eseri olan *Tilke'r-râiha* romanı, "O koku" başlığı ile 2013 yılında Rahmi Er tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Ercan Baran "Üç Mısır Romanında Cemâl Abdunnâsir Dönemi (El-Kerneke, Tilke'r-Râiha, El-Leyâli't-Tavîle) başlıklı yüksek lisans tezinde söz konusu romanın siyasi içeriğini incelemiştir. Bize göre *Sun'ullah İbrahim*'in romanlarının *edebiyat-siyaset ilişkisi* bakımından incelenmesi yerinde bir tercih olacaktır. Zira müellif romanlarında yoğun bir şekilde siyasi konuları ele almaktadır. Sol ideolojiye sahip olduğunu açıkça deklare eden yazarın eserlerinin *din-edebiyat*, *devrimci romantizm* ya da *karakter analizleri* bağlamında da incelenmesi mümkündür.

5. RECÂ ÂLEM (رجاء عالم)

1956 Mekke doğumlu olan Recâ Âlem, 1980 yılında Melik Abdülaziz Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı bölümünü tamamladıktan sonra farklı gazetelerde yazarlık yapmıştır.¹⁹ Abdo Hâl'de olduğu gibi o da kurgu dünyasına gazetecilik tecrübesiyle kapı aralamıştır. Öykü ve tiyatro oyunu yazarlığı da bulunan Âlem'i, hatırı sayılır bir Arap romancısı seviyesine çıkaran özgünlüğü, kurgusunu "gaybi" âlemlerle mezcetmesidir. Daha önce değindiğimiz gibi son yıllarda Arap romanında dikkatleri üzerine çeken "tasavvufi öğreti" roman yazarı Recâ Âlem'in de sembolik dilinin malzemesini oluşturmaktadır. Suudi Arabistan'ın önde gelen edebiyat eleştirmenleri, Âlem'in romanlarında kurguya metafizik boyut yüklemesini olumlu karşılamışlardır. Ancak şu var ki madde ötesi boyutlara atıfta bulunan gizemli bir dilin, genel okuyucu kitlesinde kendisine karşılık bulamama ihtimali de vardır. Zira yazar hakkında yapılan yorumlara bakıldığında kimi takipçiler onun romanlarından "pek bir şey anlamadıklarını" ifade etmişlerdir. Anlaşılan Abdullah Gazzâmî²⁰ gibi eleştirmenler onun dilinin "Aristokrat" olduğu yönündeki eleştirilerinde haklıdır.²¹

Sadece Suudi Arabistan'da değil tüm Arap coğrafyasında aldığı edebiyat ödülleri ile kendinden bahsettiren Recâ Âlem, başarılı bir kadın roman yazarı

19 Erişim: 31 Ağustos 2019, <http://www.kataranovels.com/novelist/رجاء-عالم/>

20 1946 doğumlu Gazzâmî, Suudi Arabistan'da "edebiyat eleştirmenliği" denildiğinde ilk akla gelen isimlerdendir.

21 Erişim: 31 Ağustos 2019, <http://www.alriyadh.com/641609#>

olarak farklı açılardan araştırılmayı beklemektedir. Doğup yetiştiği topraklar olan Mekke'nin fiziki ve sosyal yaşamına dair detaylı tasvirler ihtiva eden romanlarında Türk okuyucusunun ilgi ve beğenisini çekecek noktalar vardır. *Reca Âlem'in Romanlarında Mekke* ya da *Hicaz* veyahut *metafizik unsurlar* gibi spesifik bir başlıkla inceleme yapılabilir. Hatta 1987'den 2010 yılına kadar kaleme aldığı dokuz romanı ile²² *Reca Âlem'in Romancılığı* gibi genel bir başlık altında araştırılması da mümkündür.

6. ABDULHAMÎD CÛDE ES-SEHHÂR (عبد الحميد جودة السحار)

1913 Kâhire doğumlu olan Sehhâr, 20. Yüzyıl Mısır'ının yetiştirdiği önemli edebiyatçılardan biridir.²³ Adı, Mahmûd Teymûr, Necîb Mahfûz ve Yûsuf es-Sibâh gibi ikinci kuşak edebiyatçılarla zikredilen es-Sehhâr, çağdaşları gibi radikal değişimlere ve dolayısıyla da kimlik bunalımlarına maruz Mısır toplumunun dertlerine kulak vermiş ve tipik karakterleri ile sosyal sorunları somutlaştırmaya çalışmıştır. Hz. Muhammed (a.s.m.), Hz. İbrahim (a.s.) ve sahabe hayatlarına dair kaleme aldığı eserlerindeki “dini” arka planı öykü ve romanlarına da yansıtmıştır.²⁴ Onlarca roman kaleme alan Sehhâr'ın eserleri Türkçe de dâhil olmak üzere diğer dillere çevirisi yapılmış ve bir kısmı da sinemaya uyarlanmıştır.²⁵ Sehhâr'ın edebiyatçılığı hakkında ülkemizde yapılmış iki makale dışında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Hâlbuki yazarın eserleri Arap dünyasında pek çok açıdan incelenmeye değer bulunmuştur. İslami duyarlılığı belirgin olan yazarın roman türü eserlerinde *din-edebiyat ilişkisi* ya da *dini telkin vurgusu* gibi konuların müstakil bir çalışmaya esas olacak değerde olduğu söylenebilir.

22 Âlem'in romanlarının listesi için bk. Erişim: 01 Eylül 2019, <http://www.kataranovels.com/novelist/ارجاء-عالم/>

23 Yazarın hayatı ve edebiyatçılığı hakkında ayrıntı için bk. Ahmet Kazım Ürün, “Abdu'l-Hamîd Cûde Es-Sahhâr Ve Eş-Şân'ı'l-Cedîd Adlı Romanı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (2003): 339-348.

24 Yazarın “vaaz ve irşat” amacını edebi zemine taşımaktaki başarısı hakkında ayrıntı için bk. Adnan Arslan, “Abdülhamîd Cûde Es-Sehhâr'ın Ve Kâne Mesâ Romanında Kader Vurgusu ve Suudi Toplum Eleştirisi Ahengi”, *İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi (İSTEM)* 17/33 (Yaz 2019): 111-126.

25 Yazarın tüm eserlerine ait liste için bk. https://www.wikiwand.com/ar/عبد_الحميد_جودة_السحار

7. GAZİ ABDURRAHMAN EL-KUSAYBÎ (غازي عبد الرحمن القصيبي)

Suudi Arabistan'da romancılığın, siyasi eleştiri ile kesiştiği ilk kavşak olarak nitelendirebileceğimiz “Şakkatu'l-hurriye” (Özgürlük Dairesi) romanının yazarı Kusaybî, 1940 yılında Suudi Arabistan'ın el-Hufûf şehrinde dünyaya gelmiştir. Bahreyn'de lise eğitimini tamamladıktan sonra Mısır'a hukuk eğitimi almaya gitti. Lisansını tamamladıktan sonra yüksek lisans için California'da doktora için de Londra'da kaldı. Kusaybî ülkesinde akademisyenlik, bakanlık ve büyükelçilik gibi üst düzey mevkilerde görev aldıktan sonra 2010 yılında vefat etti.²⁶

Kusaybî çocukluğundan itibaren eğitim ve diplomatik görev münasebetiyle pek çok Arap devleti vatandaşıyla iç içe yaşamıştır. Kahire'de lisans eğitimi boyunca farklı Arap ülkelerinden zıt fikirli öğrencilerle aynı evi paylaşmış ve Ortadoğu'ya onların gözlerinden bakabilme imkânı bulmuştur. Özellikle Amerika ve İngiltere deneyimi onun uluslararası ilişkiler ve siyasi analiz yönünü güçlendirmiştir. Kusaybî, bir romancı olmaktan daha önce bir şairdir. Kimi edebiyat eleştirmenine göre onun şairliği ünlü şair Nizâr Kabbânî²⁷ ile kıyaslanabilecek seviyededir. Ancak anladığımız kadarıyla Kusaybî'nin siyasi düşüncelerini aktarmak için şiir formu yeterli gelmemiştir. Kaleme aldığı sekiz romanının tamamı yoğunluğu farklı da olsa “siyaset” içeriklidir. Fakat ideolojik mesajlarını, eserlerinin sanatsal yönünü zedelemeyen kurguya özümsetmekte başarı sağlamıştır.²⁸ Kusaybî'nin genel bir başlıkla *romancılığı* araştırılmaya değerdir. Ancak el-Uşfuriyye²⁹ gibi sosyopolitik eleştiriye tahsis ettiği romanlarında kimi zaman *edebi dilden uzaklaşarak raporlama üslubuna başvurmaları* eleştiriye tabi tutulabilir. Deyim yerinde ise hayatı siyaset olan bir

26 Muhammed Safranî, *Gâzi el-Kusaybi hayatuhü ve muhtârâtun min si'rihi*, Muessesetu Câizeti Abdilaziz es'-Suûd, Kuveyt, 2011, 7.

27 1923 doğumlu Suriye vatandaşı bir diplomat olan Nizar Kabbânî, kadın ve siyaset temalı şiirleriyle modern Arap şiirinde çığır açmıştır. Şair hakkında ayrıntı için bk. Süleyman Tülücü, “Kabbânî, Nizâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2016, Ek-1, 699-700.

28 Yazarın roman türü eserlerinin özetleri için bk. Adnan Arslan, “Modern Arap Romanı ve Siyaset İlişkisi Bağlamında “Şakkatu'l-Hurriye” Romanı”, *Gümüüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2018): 140-162.

29 “Uşfuriyye” adındaki akıl hastalıkları hastanesinde tedavi için bulunan bir profesörün, tedavi sürecinde kendisi ile ilgilenen psikiyatri uzmanı ile arasında geçen diyaloglardan oluşan bir romandır.

diplomatın *ne kadar edebiyatçı olabileceği* hususu başlı başına bir araştırma konusu olabilir. Diğer taraftan yazar önemli bir şairdir de. Romanlarında *şiişsel bir dil kullanıp kullanmadığı da dil ve üslup başlığı* altında ayrıca incelenebilir.

8. MUHAMMED HASEN ALVÂN (محمد حسن علوان)

Pek çok açıdan iç içelik arz eden tarih ve tarihi romanı birbirinden tefrik eden alametini, romanın -tarihin geneli bakışının aksine- mazinin hiç tescil dahi edilmemiş olağan dışı ayrıntılarını nahif parmakları ile yakalayıp onları ilgi çekecek bir hale dönüştürmesi olduğu söylenir. Biyografik çalışmalar ile biyografik romanlar arasında da belki de benzer bir farklılık bulunmaktadır. Mevzu bahis şahsiyetin hayat hikâyesini kaleme alırken onun başına neler geldiğini onun duygu dünyası ile beraber ahenkle yansıtmak, neler yaptığını neler hissettiği ile beraber aktarmak ve acılarını ve sevinçlerini okuyucuya da yansıtmak biyografik romanların en belirgin özelliğidir.

İbn Arabî hakkında kendisinden sonra olumlu ya da olumsuz pek çok şey söylenmiştir. Onun adından önce bazı coğrafyalarda “Şeyh-i Ekber” (En büyük şeyh) bazılarında ise tam aksine “Şeyh-i Ekfer” (En kâfir şeyh) nitelmesini duymak mümkündür. Özellikle çağdaşı ve daha sonraları gelen kelimacıardan onun hakkında bir şekilde yorum yapmayan yok gibidir. Bu denli tartışmalı ve kendisinden sonraki İslam düşüncesinde de son derece geniş ve derin bir etki bırakan İbn Arabî'nin hayatı hakkında tabakat kaynakları yığınla bilgi aktarmaktadır. Ancak bu bilgiler belli ki onu farklı kılan yönünü yani sözlerinin arka planında duran duygu dünyasını yansıtmakta kimilerine göre yetersiz kalmaktadır. Bunlardan birisi de Suudi Arabistanlı roman yazarı Muhammed Hasen Alvân'dır. O, anlaşılan Muhyiddîn İbn Arabî gibi İslami tasavvufun nadide bir şöhere haiz bir şahsiyetinin, varlığın hakikatine dair eserlerini mütalaa etmiştir. Fakat onun tarihçe-i hayatını okurken neyi neden ve hangi koşullarda söylediğini tarihi verilerin nakletmediğini düşünmüş ve İbn Arabî'nin dilinden otobiyografik bir roman olan “Mevtun sagîr”i (Küçük Bir Ölüm) kaleme almıştır.

Muhammed Hasen Alvân'ın kendi adına açtığı kişisel internet sitesindeki biyografisine göre 1979/Riyâd doğumlu olan yazar, lisans eğitimini Riyad'da tamamladıktan sonra pek çok Suudi genci gibi yüksek lisans için Ame-

rika Birleşik Devletleri'ne, doktora için de Kanada'ya gitmiştir. Alvân'ın lisans ve lisansüstü eğitimlerinin hiç birisi de edebiyat sahasında olmamıştır. Bilgi sistemleri, işletme ve pazarlama gibi iktisadi bilimler alanında ihtisas yapmış olması onun edebiyat sahasında temayüz etmesine mani olmamıştır. Nitekim 2002 yılından itibaren telif ettiği “el-Kundus” (Kunduz), edebiyat alanında uluslararası saygınlığı olan Uluslararası Arap romanı Ödülü'nün (Arabic Booker) kısa listesine girmiş; 2017 yılında kaleme aldığı “Mevtun Sagîr” ise birinciliğe layık görülmüştür.

Alvân, bir Arap gazetesine verdiği demecinde İbn Arabî'nin ismi ile müsemma olmuş varlık felsefesindeki tebahhurunda, onun hakkında araştırma yapanların göz ardı ettiği bir ayrıntı dikkatini çekmiştir. İbn Arabî'nin hayatı sürekli seyahat halinde geçmiştir. Alvân'ya göre, İbn Arabî'nin Mura-bitlar Devleti'nde saraya yakın bir aristokrat ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmesinden Şam'da vefat edinceye kadar onlarca belde ve ülkeye seyahatlerinin manevi âlemlerde seyr u sülûku ile irtibatı vardır.

Uluslararası Arap Romanı ödülüne layık görülen romanlara bakıldığında bu eserlerin genel olarak toplum eleştirisine odaklanan mesaj içerikli romanlar olduğu görülmektedir. Abdo Hâl'in Suudi toplumunun ahlaki yozlaşmasına neşter vuran “Termî Bişerar”³⁰ 2010'da, Filistin asıllı Ürdün'lü yazar İbrahim Nasrallah'ın toplumdaki çözümleri konu alan “Harbu'l-Kelbi's-Sâniye” 2018'de ve Ahmed Sa'devî'nin Amerika'nın 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi ile patlak veren etnik çatışmaların vahşi tablosunu sunan “Frankeştayn fi Bağdât” 2014'de ödüle hak kazanmıştır. Ancak Alvân'ın kendi ifadesiyle de Mevtun Sagîr mesajlı bir roman olmak arzusunda değildir. Romanın her ne kadar konusu tasavvuf olsa da Suudi Arabistan gibi resmi ideolojisi tasavvufa karşı olan bir ülkede yetişmiş Alvân'ın eserinde ne lehte ne de aleyhte her hangi bir görüşün tenkit ya da telkinine dair bir şeyler sezinlememiş olmamız kanaatimizce müellifinin takdire şayan sessizliğinden olsa gerektir. İbn Arabî gibi sekiz asır boyunca tartışmalı olarak süre gelmiş bir isim hakkında yaklaşık 600 sayfalık hacimli bir romanda duygusal tarafsızlığı koruyabilmek kolay bir şey değildir.

30 Başlık Mürselât sûresinde geçen bir ifadeden alınmıştır. Anlam olarak “kıvılcımlar atar.” demektir.

Romanın anlatıcısı İbn Arabî'nin kendisidir. Ancak bu, romanda bakış açısının birinci tekil şahıs olduğu anlamına gelmemektedir. Son yıllarda örneklerine şahit olmaya başladığımız çoklu bakış açısına sahip romanlarda olduğu gibi her ne kadar konuşan birinci tekil şahıs olsa da bakış açısı “hâkim”dir. Hatta anlatıcının kendi doğumundan önce ve vefatından sonraki zamanları da görüyor ve değerlendirmede bulunuyor oluşu, “hâkim” oluşun da ötesinde bir aşkın bakış açısını ima ediyor olmalı ki kanaatimizce eser bahse konu İbn Arabî'nin harikulade velayetini yansıtabilmek için bu tarzda bir yaklaşım izlemiştir. İbn Arabî'yi modern romanın bilindik bakış açılarından da ötesinde kendine özgü bir yöntemle arz etmeye çalışmıştır. Anlatı, İbn Arabî'nin tüm varlığı tek kabul eden “vahdetü'l vücûd” nazariyesinden ilham alarak hayatı, öncesi ve sonrası ile tek, kalıcı ve zaman üstü bir nokta olarak kabul etmiştir. Modern romanlarda artık demode olmuş flashback tekniği³¹ ile değil, sufi literatürde “bast-ı zaman”³², “tayı-ı mekân”³³ olarak bilinen kerametvârî halleri kullanarak zaman ve mekânda esnek hareket etmiştir.³⁴

12 sifr'den oluşan romanda İbn Arabî'ye ait epigraflar³⁵ ile başlayan toplam 100 bölüm bulunmaktadır. İbn Arabî'nin anne rahminden dünyaya geldiği anda müşahede ettiği ahvâli değerlendiren ilk bölümden kendi cenazesi başında gasl ve tekfin işlemlerini yapan üvey oğlu Sa'dettîn Konevî gibi yakınlarının davranış ve duygularını yorumlayan son bölüme kadar genel olarak kronolojik sıralamaya riayet etmiş olmasına karşılık biraz önce değindiğimiz gibi zaman üstü yolculuklarda bulunduğu da görülmektedir. İbn Arabî'nin seyahatleri esnasında uğradığı yerlerin mekânsal tasvirlerine önem veren Mev-tun sagîr, karakterlerin ruh analizlerine de oldukça önem vermiştir. Aşırı tasvir

31 Romanın yapısını (plot) oluşturan en önemli unsurlardan “zaman”da kronolojik sırayı bozarak anlatıda ileri/geri sarmalar yapmaya “flashback” tekniği denilmektedir.

32 Tasavvuf ehlinin keramet nevinden gerçek zamanda kısa bir süre içerisinde çok şeyler yapabilmesi ya da diğer bir deyişle zamanın genişlemesine bast-ı zaman denilmektedir.

33 Yine tasavvuf erbabının kerametlerinden olarak; kişi bazen herhangi bir ulaşım aracı kullanmadan kısa zamanda uzun mesafeler kat edebilmesine tayı-ı mekân (astral seyahat) denilmiştir.

34 Arap edebiyatında tasavvufi romanlar hakkında ayrıntı için bk. Ethem Demir, “Arap Tasavvufî Romanlarının Yapısı ve Kurgusu”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2019): 251-262.

35 Edebi bir eserin bir bölümün baş tarafında yer alan çarpıcı ve öz cümlelere epigraf denilmektedir.

ve betimlemelerin yer yer anlatıya ağırlık vererek sıkıcı bir hava kattığını söylemek gerekmele beraber genel anlamda aksiyonu diri tutarak sürükleyiciliğe dikkat etmeye çalıştığı ve bu konuda da başarılı olduğunu söylemek isabetli olacaktır. Eser, İbn Arabî'nin "seyyah" yönünü merak edenler hakkında oldukça keyifli ve tatminkâr bir okuma sunmayı taahhüt etmesine rağmen epey ilgi duyulan İbn Arabî felsefesini çoğu zaman teğet ve yüzeysel geçmekle yazarının bu hususta iddialı daha doğrusu hevesli olmadığını göstermektedir.

Mevtun sağır, tarihi içeriğinden dolayı *edebiyat-tarih ilişkisi* bağlamında ele alınabileceği gibi yine İbn Arabî'nin hayatını ele alan diğer *tarihi biyografik romanlarla karşılaştırmalı edebiyat çalışması* olarak incelenmesi mümkündür.³⁶

9. MUNZİR EL-KABBÂNÎ (منذر القباني)

Bir diplomat ya da mühendisin başarılı bir roman yazarı olması ne kadar şaşırtıcı ise Arap dünyasında en çok satan romanların yazarının aktif olarak çalışan bir cerrah oluşu belki de daha da şaşkınlık vericidir. Evet, 1970 doğumlu Münzir el-Kabbâni, 1994 yılında Melik Suûd Üniversitesi'nden tıp doktoru olarak mezun olmuş ve Kanada'da ihtisas yaparak kendi ülkesinde dönmüştür. Halen de ülkesinde cerrahlığa devam etmektedir.

Yazarın ilk roman deneyimi Hukümetu'z-zıll (Gölge Hükümeti)'dir. Roman 2006 yılında ilk defa basıldığında hiç ama hiç beklenmedik bir şekilde en çok aranan ve satılan romanlar arasında yer almıştır. Belki de yazarın kendisi de ilk deneyiminde bu kadar yankı uyandıracığının farkında bile değildi. Kabbânî'yi henüz ilk çalışmasında şöhrete kavuşturan eserinde ince bir sır olmalıydı. Roman zaman bakımından çok alışık olunmayan "çift zamanlı anlatı" tarzını benimsemiştir. Bu zamanlardan birisi 1908 yılında II. Abdülhamit Han döneminde Hakan'ın ittihat terakki mensuplarıyla başından geçen olayları ve saray etrafında gizli mason teşkilatlarının Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesindeki rolü ele almaktadır. İlk zaman diliminde başkarakter olan bir Hicaz mebusudur. İkinci zaman diliminde ise başkarakterler, birbiri-

36 Romanın teknik ve tematik açıdan incelemesi için bk. Ali Eminoglu, "Muhammed Hasan Al-vân'ın "Mevtun Sağırun" (Küçük Bir Ölüm) Adlı Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46(2018): 141-162.

ne çok yakın zaman içerisinde benzer şekillerde intihar süsü verilerek öldürülen iki tarihçi ve bir gazetecinin neden ve kimler tarafından öldürüldüğünün ardındaki sır perdesini aralamaya çalışan bir Suudi iş adamı ve bir gazetecidir. Eser tarih, gerilim ve polisiye unsurlarını dengeli bir şekilde kurguya serpiştirmekte ve olay örgüsünü daima gerilimli tutmakta başarılı görülmüştür. Yazarın Amerikalı ünlü roman yazarı Dan Brown'un gerilimli, merak uyandıracı üslubunu takip ettiği söylenmektedir. Ancak kanaatimizce Kabbânî'nin bu ve diğer romanlarında elde ettiği başarının ardında yatan başka bir sebep vardır.³⁷ O da son yıllarda sayıca patlayış gösteren Suudi romanında artık sıradanlaşmış bayağı konuların ve anlatım tekniklerinin dışına çıkarak klasik romanın tarzına geri dönmesidir. Bilindiği üzere modern romanda çatışma unsuru karakterlerin iç dünyalarında yaşanmaktadır. Karakterler çoğunlukla içine kapalı, dertleriyle çilekeş ve psikolojik bunalımlarıyla modern insanın duygularına tercümanlık edecek mizaçtadır. Marksist roman kuramcısı George Lucaks'ın sert eleştirisine maruz kalan bu buhranlı karakterler son yıllarda Suudi romanının vazgeçilmez tipleri olmuşlardır. Katı yarımada geleneğinin acımasız tabuları altında ezilen şiddete maruz kadınlar ve çocukların, ikinci sınıf insan muamelesi gören yabancı işçilerin, liberallerin, fakirlerin vb. hep ezilmiş karakterlerden gına gelmiş Suudi okuyucusu bir nefes almak istemiştir. Bu beklentiye Münzir el-Kabbânî sürükleyici ve aksiyonel kurguları ile cevap vermiştir. Bir taraftan tarih ve gerilim, diğer taraftan merak ve sürükleyicilik Suudi okuyucusunu psikolojik sorunlarla bataklığa saplanmış kederli tiplerin karamsar dünyasından kurtarmış ve dediğimiz gibi adeta nefes aldirmiştir.

Kabbânî'nin bu ve diğer romanlarındaki başarı sırrına dair söylenebilecek çok şey vardır. Bu itibarla yazarın *romancılığında takip ettiği özgün üslubunun* ve *tarih-kurgu mezcininin* keyfiyetine dair bir çalışmanın bir boşluğu dolduracağı bizce muhakkaktır.

37 Yazar diğer romanları için bk. Erişim: 02 Eylül 2019, <https://amalmaysam.wordpress.com/2014/08/12/مراجعة-روايات-د-منذر-قباني/>

SONUÇ

Bir usûl kaidesi vardır: “Vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.”³⁸ Buna göre gerekli bir şeyi yerine getirebilmek için lazım olan mukaddimeler de gereklidir. Tefsir ve hadis gibi ilimler için Arapçanın tahsili lüzumu gibi. Akademik bir çalışma hazırlamak için en başta araştırılmaya değer bir konunun bulunması zarureti yukarıdaki kaidenin kapsamındadır. Nice genç akademisyen adaylarını aylarca meşgul eden sancılı bir süreçtir konu bulmak. Bu çalışmada son yıllarda Arap dili ve belagati/edebiyatı sahasında rağbet görmeye başlayan “modern Arap romanı” alanına dair “konu rehberliği” hedeflenmiştir. Mısır ve Suudi Arabistan romancılarından başlayarak silsile halinde düşündüğümüz bu makale dizisinde, romanlarının yapı ve içeriği ile Arap dünyasında yankı uyandıran fakat Türk akademisinde henüz pek tanınmayan roman yazarlarının “öne çıkan” yönleri tanıtılmıştır. Bu makalede -genç araştırmacı adayları için- bu yazarların bir lisansüstü tez düzeyinde incelenmeye değer noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ortadoğu’da özellikle son yıllarda geniş kitlelere yayılan halk hareketleri ve devrim girişimleri gözleri Arap ülkelerinin sosyal yapısına çevirmiş durumdadır. Dolayısıyla burada kısaca tanıtımını yaptığımız daha çok sosyopolitik temalı romanların lisansüstü düzeyde incelenmesinde çok yönlü veri sağlanacağı kanaatimizdir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Soner. “Toplum Sanat ve İdeoloji Üçgeninde Toplumcu Gerçekçiliğin Edebiyat ve Siyaset İlişkisine Yaklaşımı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/30.

Alsharkh, Yousef. *The Social Media Effect on the Families of the Saudi Society from the Perspective of the Youth*. Yüksek Lisans Tezi, Arizona State University, 2012.

Arslan, Adnan. “Abdülhamid Cüde Es-Sehhâr’ın Ve Kâne Mesâ Romanında Kader Vurgusu ve Suudi Toplum Eleştirisi Aheng”. *İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi (İSTEM)* 17/33 (Yaz 2019): 111-126.

Arslan, Adnan. “Cemal Gıyâtî’ye Göre Batı Hayranlığının Arap Aydınını Kendi Kültürel Mirasına Karşı “Miyop” Ediş: “Münthe’-Talep ilâ Turâsî’l-Arab. 1998” *Kalemname* 4/7 (2019): 141-144.

Arslan, Adnan. “Modern Arap Romanı ve Siyaset İlişkisi Bağlamında “Şakkatü’l-Hurriye” Romanı”. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/13 (2018): 140-162.

Arslan, Adnan. *Çağdaş Suudi Romanında Arap Toplum Eleştirisi*. Bursa: Emin Yayınları, 2018.

Ceylan, Zafer. “Baha Tahîr’in “Dün Gece Rüyamda Seni Gördüm” Adlı Öyküsü Üzerine”, *Nüşba Şarkıyat Araştırmaları Dergisi*, 47 (2018): 65-82.

Çolak, Metin. “George Lukacs’ı Yeniden Düşünmek”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (Güz 2011).

Demir, Ethem. “Arap Tasavvufî Romanlarının Yapısı ve Kurgusu”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2019): 251-262.

38 Ebû Hâmid el-Gazzâlî, *Mustesfâ min ilmi’l-usûl*, tah. Hamza b. Zuheyr Hâfız, (Medine: Şerîketü’l-Medînetü’l-Munevvera, ts.), 1, 231.

- Demir, Ethem. "Modern Arap Edebiyatında Tasavvufî Roman". *Tasavvur* 5/1 (Haziran 2019): 39-60.
- Eminođlu, Ali. "Muhammed Hasan Alvân'ın "Mevtun Sağırun" (Küçük Bir Ölüml) Adlı Romanının Tematik İncelemesi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46(2018): 141-162.
- Eyigün, Raşhan Yıldız. *Orhan Kemal'in Hayatı, Eserleri Ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2006.
- Güler, Turan. *Türk Romanında Tasavvuf, (1980-2000)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Husnâ, Esmâ. *es-Srâu'n-nefsi fi Rivâye "Hâletî Safiyye ve'd-deyr li'Bahâ Tâhir* Dirâse Seykûlüciyye. Dâru'l-Selâm: Câmîatu er-Rânîr ell-İslâmiyye, 2018.
- Kemâlâ, Rizkâ Ureynî. *Rivâye Hâletî Safiyye ve'd-deyr li'Bahâ Tâhir* (Dirâse bunyeviyye). Cakerta: Câmîatu Hidayetullah el-İslâmiyye, 2015.
- Montagu, Caroline. "Civil Society in Saudi Arabia: The Power and Challenges of Association", *Middle East and North Africa Programme Chatham House*. (March 2015).
- Önal, Mehmet. *Edebiyat Sanatı*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2012.
- Rajkhan, Safaa Fouad. *Women in Saudi Arabia Status, Rights and Limitations*. Yüksek Lisans Tezi, University of Washington Bothell, 2014).
- Ridvân, Şeymâ Muhammed Ali Muhammed. *el-Mekânu'r-rivâi fi ibdâi Bahâ Tâhir*. Kulliyetu'l-Elsun, 2014.
- Safranî, Muhammed. *Gâzi el-Kusaybi hayatuhû ve muhtârâtun min si'rihi*. Muessesetu Câzeti Abdilaziz es'-Suûd, Kuveyt, 2011.
- Taş, Cumhur. *Çağdaş Türk Romanında Din ve Tasavvuf (1980 Sonrası)*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2009. Noyan, Sema. "1980 Sonrası Popüler Romanlar Ve Tasavvuf", *APJIR* 1/2 (2017): 09-18.
- Tülücü, Süleyman. "Kabbânî, Nizâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 2016, Ek-1, 699-700.
- Ürün, Ahmet Kazım. "Abdu'l-Hamid Cûde Es-Sahhâr Ve Eş-Şârî'u'l-Cedîd Adlı Romanı". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (2003): 339-348.
- Yanardağ, Mehmet Fetih. *Fakir Baykurt'un Hikâye Ve Romanlarının Tema Ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 2005.
- Zima, Peter V. *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*. Ankara: Hece Yayınları, Eylül 2004).

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

- <http://mohamedrabea.net/library/pdf/d462a390-dc3a-4d23-8b20-4f6bea6fe922.pdf>
(Erişim, 31.08.2019)
- <http://alalwan.com/الكاتب/> Yazarın diğer romanları Sakfu'l-kifâye (2002), es-Sûfiya (2004) ve Tavku't-tahâra (2007)'dir. (Erişim: 07.01.2019)
- <http://alalwan.com/press/رسالة-بلا-كاتب-أنا-كاتب/> (Erişim: 07.01.2019)
- <https://amalaysam.wordpress.com/2014/08/12/مراجعة-روايات-د-منذر-قباني/>
(Erişim: 02.09.2019)
- https://www.wikiwand.com/ar/عبد_الحميد_جودة_السحار (Erişim: 01.09.2019)
- <http://www.alriyadh.com/641609#> (Erişim: 31.08.2019)
- <http://www.kataranovels.com/novelist/ارجاء-عالم/> (Erişim: 01.09.2019)
- <http://www.kataranovels.com/novelist/ارجاء-عالم/> (Erişim: 31.08.2019)
- <http://www.kataranovels.com/novelist/عده-خال/> (Erişim: 31.08.2019).
- <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2015/10/18/جمال-الغيطاني> (Erişim: 31.08.2019)
- <https://www.arageek.com/bio/sonallah-ibrahim> (Erişim: 31.08.2019)